

Per decret del decurió. Bronzes monetiformes inèdits de la Barcelona romana

MONTSERRAT BERDÚN COLOM*

L'any 2005 es va dur a terme una excavació arqueològica preventiva en el solar de la finca dels carrers d'Avinyó, 16, amb Lleona, 12-14, de Barcelona.¹ El motiu de la intervenció va ser la construcció d'un nou edifici amb una planta subterrània, després d'enderrocar els edificis preexistents, datats en els segles XVIII-XIX. La finca es troba ubicada dins de la zona més propera al recorregut de la muralla romana, en concret en el seu tram sud-est, que en època antiga formava part del *suburbium de Barcino*.

La intervenció ha exhumat un nombre molt elevat de restes arqueològiques, uns 100.102 fragments de material divers, el 85% associat a època romana, la meitat dels quals es trobaven en els nivells d'amortització d'una única estructura: un abocador urbà, amb restes de vaixel·la i altres elements d'ús personal, que funcionà durant la primera meitat del segle I dC i continuà actiu durant la segona meitat, moment en què es documenta un taller metal·lúrgic amb presència de materials de tipologies diferents.² La franja cronològica de les restes té continuïtat amb edificacions aïllades tardo-antigues i medievals, posteriorment reformades a partir de l'època moderna fins a la construcció dels edificis existents.

Presentació del material

Les peces que presentem formen un conjunt d'uns dotze bronzes monetiformes inèdits, exhumats en el decurs de la intervenció. Actualment, es troben

* Llicenciada en Història. Directiva de la SCEN (IEC).

1. La intervenció arqueològica, amb codi 046/05, va ser dirigida per Cristina Belmonte Santisteban i M^a. del Mar Carretero Nieto. La Memòria va ser presentada l'agost de 2008.

2. La resta del material romà s'ha associat a l'amortització d'un vall defensiu i al conjunt d'estructures agrícoles localitzades a un extrem del jaciment que coincideixen cronològicament amb la darrera fase de l'abocador: mitjan / segona meitat segle II dC i que ens permeten d'entrar en ple segle III, quan s'abandonaren definitivament. Més enllà d'aquesta cronologia, la presència de restes romanes en el solar es quasi inexistent, tot i que mantindrà certa ocupació fins a època contemporània.

dipositats en les dependències que el Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de Barcelona té a la Zona Franca,³ amb la resta del material arqueològic recollit i un total aproximat d'unes tres-centes cinquanta monedes de bronze i de billó. El numerari, pendent d'estudi i restauració, abraça una cronologia d'emissió ampla compresa entre el segle II aC i l'època contemporània. Tot i la il·legibilitat de la major part de les peces, cal destacar la seva troballa en context, el que ens aporta una cronologia aproximada que facilita el material amortitzat en els estrats i que correspon a les diferents etapes cronològiques on varen tenir lloc les diferents refaccions.

Els bronzes han estat diferenciats del circulant per la seva tipologia esquemàtica i repetitiva. Com la resta del numerari de poc valor, van ser fabricats en bronze i possiblement encunyats, tot i que no es descarta la fosa. L'anvers presenta un acrònim format per les lletres CFIA i, a sota, un dofi esquemàtic a dreta o esquerra, no sempre visible (veure cat. 3 i 8). Al revers hi ha dos tipus diferenciats: un modi amb dues espigues (cat. 6, 7, 9 i 10) i la fórmula llatina abreujada EX DD, de vegades acotada per una gràfila de punts gruixuts (cat. 1, 2, 5 i 12). El desgast i el descentrat de les peces dificulten la seva lectura global, i ha estat necessari comparar i reconstruir parcialment les llegendes per tenir una visió més complerta. El seu diàmetre, bastant regular, dona una mitjana d'uns 13,8 mm, d'entre 12 mm per a la més petita i 15 mm per a la més gran. El pes és bastant més variable, amb una mitjana d'1,73 grams, que oscil·la entre els 0,75 la més lleugera i els 2,56 grams per la més pesada.

Interpretació i ús

La troballa d'aquests bronzes, juntament amb la resta del numerari, constitueixen una important aportació al panorama del circulant monetari de *Barcino*, *parvum oppidum* segons Pomponi Mela, que va néixer a finals del segle I aC amb la categoria jurídica de colònia. *Barcino*, fundada com a ciutat *ex novo*, s'insereix dins de l'ampli procés de reestructuració del nord de la península, escomès per August, un cop finalitzada la segona campanya de les Guerres Cànabres.

A les característiques formals d'aquests bronzes (factura tosca i descuidada, tipus senzill i mòdul petit) s'afegeix la singularitat de les seves llegendes al·lusives a la condició urbana d'aquestes encunyacions. L'acrònim CFIA de l'anvers presenta la forma reduïda del nom inicial de la colònia reflectida en les diferents inscripcions en pedra trobades a la ciutat:⁴ *Colonia Faventia Iulia Augusta Pia*

3. He d'agrair les facilitats que el Museu d'Història de Barcelona m'ha proporcionat en l'estudi del material i, en especial, l'ajut de Núria Miró, responsable del Departament de Col·leccions del MUHBA.

4. Veure MARINER, S. a: *Inscripciones romanas de Barcelona (lapidarias y musivas)*, Barcelona, 1973, p. 88 a 102; o FABRE, G., MAYER, M., i RODÀ, I. a: *Inscriptions romaines de Catalogne IV. Barcino*, París, 1997, on es recullen més de 300 inscripcions trobades a la ciutat.

Barcino, vers la posterior denominació més estesa i coneguda de *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*.⁵ Al revers, la fórmula llatina abreujada EX DD (*Ex Decreto Decuriorum* - fet per decret dels decurions) mostra els responsables de l'emissió. Juntament amb els magistrats, l'*Ordo Decuriorum* constituïa el Senat Local i formava part de l'organització municipal, encarregada de governar i d'administrar la ciutat.

Les sigles EX DD mostren el caràcter legal però també local d'aquestes peces, que podrien evidenciar el creixent poder dels decurions en detriment dels magistrats, que anaven perdent importància i autoritat front del Senat, encarregat en aquest moment de proposar les amonedacions. La llegenda apareix també com a contramarca, profusament difosa en nombroses seques de la Citerior i la Ulterior, i revalida el numerari circulant. És una de les marques més antigues a les monedes provincials romanes, datades des del regnat de Tiberi, el més prolífic, als de Calígula i Claudi.

La segona tipologia del revers, el *modius* amb les dues espigues, podria estar relacionada amb les distribucions regulars o excepcionals de blat, les *frumentaria*, un dels aspectes més positius de la política imperial, present en la major part de les ciutats romanes des de l'època d'August i testimoniades en els documents de l'època. Però cal no sistematitzar aquesta hipòtesi doncs els motius frumentaris es troben sovint sobre objectes d'ús divers com a símbols de bon auguri i prosperitat, sense que això perjudiqui la utilització d'aquest objecte.

Els bronzes monetiformes s'usaren extensament a l'antiguitat. La funció primitiva d'aquestes peces adquiria un valor comparable al d'una espècie monetària. El seu ús com a gitó de bescanvi devia cobrir algun privilegi concret a la ciutat, com ara l'accés als tribunals, al Senat o a les assemblees, als banys públics o als espectacles, o el dret d'admissió a les distribucions de blat públic.⁶ Tot i la simplicitat dels tipus, el poc valor d'aquestes peces les faria difícilment falsificables.

A les característiques formals d'aquests petits bronzes i la interpretació de les seves llegendes, cal afegir-hi el context estratigràfic i la seva localització. El context ens ha aportat una informació molt valuosa respecte de la datació d'aquests petits bronzes, amortitzats a mitjan segle I dC, però també de l'extensió dels seus usos monetaris. La seva localització dins d'un important abocador urbà datat d'època fundacional i en ús durant un centenar d'anys ha permès, a més, ampliar el coneixement sobre l'aprovisionament monetari imperial a la

5. Així apareix en una placa de marbre trobada els anys 70 en les excavacions de la plaça Sant Miquel, datada del 110-130 dC.

6. DE BELFORT, A.: "Essai de classification des Tessères romaines en bronze", dins de l'*Annuaire de la Société de Numismatique* 1889; ROSTOVITZ, M.: *Revue Numismatique* 1897, p. 462, i 1898, p. 77-102; p. 251-286; i *Catalogue des plombs de l'antiquité du moyen âge et des temps modernes de la Bibliothèque Nationale*, París, 1900.

ciutat. El fet que hagin estat trobades únicament a Barcelona, sense que es puguin establir paral·lels amb la resta de les peces exhumades en les intervencions de la ciutat ni amb cap altre exemplar igual trobat en jaciments propers, fa que determinem l'encunyació i la fabricació d'aquests petits bronzes locals a la pròpia ciutat.

CATÀLEG

Les dades han estat disposades en l'ordre següent: en la primera línia, la Unitat Estratigràfica (UE), la ubicació dins del jaciment i la cronologia proposada per l'arqueòleg director. En la segona línia, el número de catàleg, la UE i el diferencial, el número d'inventari proposat pel MUHBA, el pes, el diàmetre i la descripció d'anvers i revers. Les peces il·legibles o amb poc relleu no han estat fotografiades.

UE 201 - Sector, estrat i cronologia: Indeterminades

1. 201 dif. 1. MUHBA 39990. 2,44 g. 13 mm. Anv.: il·legible. Rev.: EX DD (poc llegible).

UE 1473 - Sector I. Estrat de rebliment de l'abocador. Cronologia: 2a meitat s. I / Fase II.

2. 1473 dif. 73. MUHBA 39930. 1,40 g. 14 mm. Anv.: il·legible. Rev.: EX DD.

UE 1558 - Sector 3 / Habitació 4. Estrat de rebliment de l'abocador. Cronologia: Mitjan s. I / Fase I-II.

3. 1558 dif. 355-01. MHCB 39944. 1,87 g. 14 mm. Anv.: [-]FIA amb punt al damunt i, a sota, dofí a dreta. Rev.: EX DD dins de gràfila de punts grans i seguits.



4. UE 1558 dif. 355-02. MHCB 39945. 2,3 g. 14 mm. Anv. i rev. il·legibles.



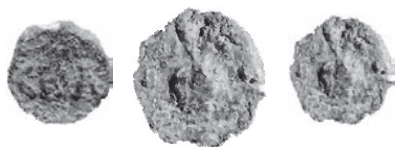
5. UE 1558 dif. 355-03. MHCB 39946. 2,56 g. 15 mm. Anv.: [-]FIA. Rev.: EX DD dins de restes de punts de la gràfila.



6. UE 1558 dif. 355-04. MHCB 39947. 0,75 g. 12 mm. Anv.: il·legible. Rev.: possible modi amb dues espigues.



7. UE 1558 dif. 355-05. MHCB 39948. 0,95 g. 14 mm. Anv.: [CF-A] (restes de llegenda). Rev.: modi amb dues espigues.



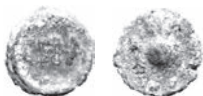
8. UE 1558 dif. 355-06. MUHBA. 39949. 1,9 g. 14 mm. Anv.: [-]FNA; a sota, dofi a esquerra. Rev.: EX DD dins de gràfila de punts gruixuts i separats.



9. UE 1558 dif. 355-15. MUHBA 39958. 1,87 g. 15 mm. Il·legible però amb possible modi al revers.

UE 1657 - Sector 3/Habitació I-II. Estrat de rebliment de l'abocador. Mitjan s. I / Fase II.

10. 1657 dif. 201-12. MUHBA 40001. 1,17 g. 12 mm. Anv.: CFIA. Rev.: Modi.



UE 1740 - Sector 3 / Habitació 4. Estrat de rebliment de l'abocador. Mitjan s. I / Fase I-II.

11. UE 1740 dif. 135-02. MUHBA 40008. 1,85 g. 15 mm. Il·legible.

UE 1755 - Sector 3 / Habitació I-II. Rebliment del retall de l'abocador. Mitjan s. I / Fase I-II.

12. UE 1755 dif. 73-02. MUHBA 40011. 1,71 g. 15 mm. Anv.: [-]IA. Rev.: EX DD (vores trencades).